

menneske- og livssyn. Ud fra et nyhedskriterium er dens vægtigste del redegørelsen for den brevveksling mellem de to herrer, som blev opdaget i 1988. Den begyndte i 1950, da Scavenius sendte sit foto med dedikation til den i Horsens indsatte krigsforbryder. Den fortsatte til Scavenius døde i 1962. I 1952 sendte Best til den forhenværende stats- og udenrigsminister et manuskript om sin andel i besættelsestiden. Scavenius svarede, »og indledte hermed det ejendommeligste samarbejde, der er set om noget værk i besættelsestidens historie«.

Jeg håber, at jeg med denne anmeldelse har formået at formidle min opfattelse af en for genren usædvanlig homogen og værdifuld udgivelse, hvori de fleste med hovedinteresse indenfor den moderne historie vil kunne finde udbytterig læsning. En usædvanlig stor del af bidragene er oven i købet beslægtede med Gemzells disputats og øvrige hovedværker.

Wilhelm Christmas-Møller

MICHAEL JALVING: Mellem linierne – Thorkild Hansen som historiefortæller. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 172, Odense Universitetsforlag 1994. 93 s., ill.

For en historiker er fænomenet 'den historiske roman' et kors for tanken: hvorfor vælger en forfatter, hvis ønske måtte være den frie fantasys udfoldelse, at pålægge sig selv de uendeligt mange bånd, som kommer af ønsket om historisk korrekthed? Hvorfor er en forfatter som Thorkild Hansen (1927-89) så forhippet på at vise, at det, han skriver, er *Wahrheit*, i stedet for at give sig hen til forfatterens egentlige bestilling: *Dichtung* – at beskrive det *mulige* og ikke nødvendigvis det *virkelige*? (En definition af hvervet, som går tilbage til Aristoteles' poetik).

Det er ikke i første omgang Jalvings ærinde at svare på dette spørgsmål, men derimod på meget traditionel vis at gå Thorkild Hansens arbejde med kilderne efter i sømmene. Konklusionen er kort, at Thorkild Hansen består næsten enhver metodeeksamen, som har Michael Jalving som censor. I striden mellem *Wahrheit* og *Dichtung* har Jalving reddet Hansen over på *Wahrheit*-siden. Knapt 100 sider er ikke meget plads, hvis man vil behandle et livsværk som Hansens romaner udgør: »Det lykkelige Arabien« (1962), »Jens Munk« (1965), Slavetrigoen (1967-70) og »Processen mod Hamsun« (1978). Jalving har da også valgt enkelte passager ud, medens man måske var bedre tjent med analyse af et enkelt værk for at nå ind bag ved det, både som historisk (i betydningen 'realistisk') og fiktivt værk. Men hvis Hansen er en god kildekritiker, hvorfor fik han da aldrig sit akademiske borgerbrev?

Thorkild Hansen tillader sig at udfylde de huller, hvorom kilderne tier, og lader i disse passager lysten til at berette et muligt hændelsesforløb få forrang for pligten til *kun* at fremstille det kendte og virkelige. Det er den skabende forfatters helle. Hansen installerer til dette formål i sine fortællinger en Krøniker, der som hans talerør – ja, ifølge Jalving som identisk med forfatteren selv (s. 28) – har en »aabenlys svaghed for det anekdotiske« og »en beklagelig tilbøjelighed til at udgive det mulige som det virkelige« (Jens Munk, 1. del, 1. kap.) Hansen skyder krønikeren ind mellem sig og læseren, når han forlader kildernes faste grund.

Krønikeren optræder kun ved dette navn i »Jens Munk«, men Jalving mener, at se denne fortælle tekniske konstruktion gå igen i alle værkerne.

Diskussionen af Hansens kildebrug udgør hovedparten af bogen, hvorefter følger et mættet kapitel om hans historiesyn.¹ Et ord, der kan dække hvad som helst, men Jalving definerer det som synet på, hvad der »er vigtigst i historien, altså hvad driver værket« (s. 69). Hansen er eksistentielist – ikke mindst inspireret af fransk filosofi under det lange ophold i Paris 1947-52. Jalving tegner hovedlinierne til en definition af Hansens historiefortælling som beskæftigelsen med *skæbner*, »de mægtige tabere« (s. 70), de seje viljer, enerens kamp – ikke strukturerne, »klassekamp eller racekamp« (sst.). Det er en af Jalvings pointer, at det var Hansens historiesyn, der gjorde ham ugleset blandt faghistorikere. Jalving fører denne diskussion videre med en kort gennemgang af hjemlige og udenlandske hermeneutikere og eksistentialister på teori-siden, men kunne måske godt, som indledningen lader læseren håbe (s. 11), have udvidet sin glimrende pointe til at komme nærmere ind på det sære fænomen, som den historiske fortælling er i sin oprindelse.

Definerer man den historiske roman som en bog, hvor »handlingen er lagt tilbage i tiden ... forud for forfatterens fødsel«,² måtte Shakespeare være en af genrens pionerer, da hans dramaer er henlagt til en fortid. Ingen ville dog kalde ham for historisk forfatter, eftersom han bare stjæler nogle gode 'plots' (vi kender vel bedst hans udgave af Saxos prins Amled) og ompotter dem efter behag til samtiden. Den historiske roman opstod parallelt med den historiske fagvidenskab i første halvdel af forrige århundrede (Scott's »Waverley« udkom 1814, Niebuhrs »Römische Geschichte« 1811-12). Den tager fortiden alvorligt som fortid, og bruger den ikke blot som kulisse.³ I det 19. årh. var det netop den videnskabelige og den skønlitterære genres fælles ærinde at beskrive skæbner, personer, viljer, livshistorier. Senere opgav videnskaben personerne til fordel for de moderne strukturer, og biografien i en eksistentielistisk-hermeneutisk udgave overlevede i en forældet romanform, som igen idag, med biografens genkomst som stueren genre, pludselig er *forud* for sin tid.

Jalving giver inden den afsluttende konklusion plads til en lille men uhyre spændende »ekskurs«, som er et rids af den store diskussion om forholdet mellem Wahrheit og Dichtung, 'historikerfejde' osv. Det er blevet påstået, at denne skelnen slet ikke eksisterer: »Historien er en realistisk roman.«⁴ (Det ville sikkert passe litteraterne udmærket, at litteraturvidenskab således blev modervidenskab på humaniora). Det er et angreb på historikernes stædige fastholden af et korrespondens-sandhedsbegreb – altså at historievidenskaben viser, hvordan det virkeligt var. Jalving må af gode grunde (altså fordi han hævder, at Hansen faktisk beskriver en virkelighed) benægte anti-realisternes synspunkt. Hvis denne diskussion i sin fylde fandt sted i begyndelsen af bogen, kunne placeringen af Thorkild Hansen i spektret mellem Wahrheit og Dichtung måske være blevet

¹ Kapitlet findes i omarbejdet form i *Fortid og Nutid*, maj 1993, hefte 1. Se endvidere Jalvings kronik i Kristeligt Dagblad, 23. marts 1994, hvor Tandrup's begreb om 'Tendenshistorie' inddrages.

² Leif Nedergaard: »Marie Grubbe som 'historisk' roman«, *Siden Saxo*, nr. 1, 1991.

³ Lion Feuchtwanger, *Das Haus der Desdemona oder Größe und Grenzen der historischen Dichtung* (1961), Frankfurt/M 1986, s. 27ff.

⁴ Hans Hauge: »Historiens Vendinger«, *Den Jyske Historiker*, nr. 50, 1990.

mere nuanceret, og Jalving kunne have svaret mere end blot »ja« eller »nej« til spørgsmålet, om »Hansens ... objektivitet meget langt hen ad vejen er tøjret og dermed ansvarlig, set fra en faglig historisk synsvinkel.« (s. 13). Mellem det 'virkelige' og det 'mulige' er der et stort gråt felt bestående af det 'sandsynlige'. At videnskaben beskæftiger sig med *Sandheden* som mål, er vel rigtigt nok, men den fremstiller næsten altid kun *det sandsynlige*. Jalving får ikke spurgt til graden af sandsynlighed i Hansens konklusioner, fordi han er lidt for forhippet på at redde Hansen som troværdig og sanddru kildekritiker.

Er overholdelse af de kildekritiske principper overhovedet det eneste kriterium for den gode videnskab, eller er dette også en diskussion af *form*? Historikere har en tendens til kun at ville diskutere indhold. Imidlertid spiller formen en central rolle for viderebringelse af budskabet, hvilket herhjemme er blevet fremført af bl.a. Inga Floto og Bo Elbrønd-Bek. Når Hansen har valgt den fortællende form, hvor han kreativt føjer til den eksisterende viden, kan det da hænge direkte sammen med hans interesse for individets skæbne? Karen Blixen har engang fremført, at det er enhvers pligt at gøre en *sammenhængende* fortælling af sit liv; med een ledetråd at kunne berette sit livs historie, sin skæbne. I tilfældet Jens Munk strikker Thorkild Hansen en fortælling sammen om ydmygelse og hævn, der er Munks ene drivkraft i karrieren til søs. For at etablere denne sammenhæng i skæbnerne må Hansen gribe til en ikke-akademisk form, hvor han kan tillade sig at fylde 'hullerne' uden at give køb på idéen om at beskrive virkelige hændelser. Således er det ikke kun selve historiesynet, der bringer ham i uoverensstemmelse med faghistorikerne, men dette historiesyn byder ham også at vælge en form, der på Parnasset betragtes som usaglig.

Selvom redegørelsen for Hansens kildebrug er interessant, savnes en uddybende diskussion af de teoretiske aspekter, der går ud over »Historisk Teknik«. Jalving har selv valgt en form til sin bog, der gør den indre beslægtet med sit emne. Sproget er suggestivt og farverigt. Frækt lader han i en slags alliance med Hansen den især tidligere i faghistoriske kredse så forkætrede Palle Lauring optræde hele to steder i litteraturlisten, hvor i øvrigt 2. og 3. bind af Ricoeurs »Temps & Récit« af en eller anden grund ikke findes. Bogen er velillustreret med portrætfotos, således at man ved endt læsning ikke alene i kraft af teksten har et kendskab til Thorkild Hansen som historiefortæller, men også et indblik i ham som person, hvilket vel ganske er i Hansens ånd.

Jes Fabricius Møller

OLDTID OG MIDDELALDER

MOGENS HERMAN HANSEN: Demokratiet i Athen. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. København 1993. 179 s., kr. 168.-.

I foråret 507 f.Kr. forkastede athenerne den aristokratiske styreform og vedtog på Kleisthenes' foranledning at indføre det såkaldte 'demokratia'. Dette faktum betyder, at begrebet »demokrati« i foråret 1994 kan fejre 2500 års jubilæum. I denne anledning har Mogens Herman Hansen, den moderne forsknings ukronede konge over det athenske demokrati, udgivet en bog beregnet for den